

DLA doktori értekezés tézisei

Tóth Anikó

Sequentiák a protestáns graduálokban

Témavezető: Prof. Dr. Szendrei Janka

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest
2011

I. A kutatás előzményei

A sequentiák legteljesebb szövegkiadását az *Analecta Hymnica Medii Aevi*¹ közli, a magyarországi sequentia dallamokat pedig Rajeczky Benjámint adta ki a *Melodiarium Hungariae Medii Aevi*² első kötetében, szintén tőle olvasható egy összefoglalás a magyarországi sequentiákról a *Magyarország Zenetörténete* I. kötetében.³ Az utóbbi időben az Egyházzenei Füzetek sorozatában is megjelent a műfajról egy kiadvány Dobszay László által,⁴ mely az egyházi év minden ünnepére közöl egy tételt latin és magyar szöveggel. Ellenben az eddig még kiadatlan protestáns graduálok⁵ sequentia anyaga, csekély kivételtől eltekintve, még nem került kiadásra.

A protestáns graduál-források tartalmilag elsősorban a mellékistentiszteletek anyagát közlik, a főistentisztelet műfajai csak kisebb számban fordulnak elő. Modern kiadásuk a *Musicalia Danubiana* kilencedik és tizenhatodik kötetével kezdődött, melyeket Ferenczi Ilona adott közre és látott el bevezetéssel. Először 1988-ban az Eperjesi Graduál,⁶ majd 1997-ben a Ráday Graduál⁷ címen kiadott három testvér-graduál – Ráday, Óvári, Batthyány – jelent meg modern kottaképpel. 1996-ban a Református Egyházzenei Munkaközössége jelentetett meg Protestáns graduál⁸ címmel egy válogatást, melyet Ferenczi Ilona és Dobszay László készített el. Ezek a kiadványok mind közölnek egy-egy sequentiát, de a teljesség igénye nélkül. Az egyházzene tanszakon több doktori disszertáció napvilágot látott már, melyek főként a protestáns mellékistentiszteletek anyagával foglalkoznak, ellenben a főistentisztelet egyes tételeiről még nem jelent meg összefoglaló tanulmány. Egyedül Papp Anette foglalkozott a magyar nyelvű introitusok elemzésével⁹ *A magyar graduálforrások introitusai ádventtől vízkeresztig* címmel. Karasszon Dezső pedig a *Bevezetés a magyar református egyházzene világába* című könyvében¹⁰ az Öreg és Spáczai Graduál egy-egy sequentiáját elemzi és közli faximile kottaképpel.

Jelen tanulmány oly módon kíván hozzájárulni a graduál kutatás eredményeihez, hogy az eddig ismert protestáns graduálokban található összes magyar nyelvű sequentiát elemzi és latin mintájával összehasonlítja, mely által a kottákban lévő hibás lejegyzések is javításra kerültek.

1 *Analecta Hymnica Medii Aevi*. Ed. Guido Maria Dreves, Clemens Blume, Henry Marriott Bannister, I–LV Bände, (Leipzig, 1886–1922).

2 Rajeczky Benjámint: *Melodiarium Hungariae medii Aevi. I. Hymni et sequentiae*. (Budapest: 1982).

3 Rajeczky Benjámint: „A sequentiák”. In: Rajeczky Benjámint (szerk.): *Magyarország Zenetörténete* I. (Budapest: Akadémia kiadó, 1988), 384-396.

4 Dobszay László–Takáts Judit: „A sequentia”, In: *Egyházzenei Füzetek* II/9. (Budapest: 2006).

5 Öreg és Spáczai graduál.

6 *Graduale Ecclesiae Hungaricae Epperiensis 1635*. Közreadja és bevezeti Ferenczi Ilona. *Musicalia Danubiana* 9/1-2, (Budapest 1988).

7 *Graduale Ráday saeculi* Közreadja és bevezeti Ferenczi Ilona. *Musicalia Danubiana* 16. (Budapest 1997).

8 Ferenczi Ilona – Dobszay László: Protestáns graduál. Szemelvények a 16-17. századi protestáns graduálok anyagából istentiszteleti és oktatási célra, (Református Egyházzenei Munkaközössége, Budapest, 1996).

9 Papp Anette: A magyar graduálforrások introitusai ádventtől vízkeresztig. *Magyar Zene*, (2006/I). 53–72.

10 Karasszon Dezső: *Bevezetés a magyar református egyházzene világába*. (Budapest, Kálvin János Kiadó, 2008).

II. Források

Dolgozatom forrásaként elsősorban azokat a graduálokat kutattam fel, melyek sequentiákat is tartalmaznak. Először a már kiadott gyűjteményeket vizsgáltam meg, következő lépésben pedig azokat a forrásokat néztem végig, melyek még nem lettek feldolgozva. Több graduál mikrofilmen hozzáférhető az MTA Zenetudományi Intézetének Régi zene Osztályán, de ezek közt kevés tartalmaz sequentiákat.

A latin minták vizsgálatához elsősorban magyarországi kódexeket vettem alapul, majd a kört tágítva több külföldi forrást is végignéztem mikrofilmen a megfelelő latin minta megtalálása érdekében.

III. Módszer

Dolgozatom kizárólag azon sequentiák bemutatását tűzte ki célul, melyek formailag is ebbe a műfaji kategóriába tartoznak. Ki kellett szűrni azokat a tételeket, melyek nem párversekben haladnak. Ez azért volt szükséges, mert a protestáns források PROSA felirat alatt sokféle darabot közölnek. A középkorban a műfajt gyakrabban Prosa-nak említették, ezek a gyűjtemények pedig kizárólag ezt a terminust használják. A kiválasztás után összeírtam, hogy az adott tétel hány forrásban fordul elő, majd megpróbáltam mindegyiknek megkeresni a latin párját. Az összehasonlítás mindig rávilágított arra, hogy a magyar fordítások mit tettek hozzá, mivel bővítették az adott tételek mondanivalóját. A sequentiák elemzése után a függelékben a még ki nem adott forrásokban található darabok modern kottába való átírására került sor. Az elméleti ismeretek összefoglalásán túl a tanulmány legnagyobb eredménye az lehetne, ha az egyházzeneészekon kívül az általános zeneoktatás és a koncertélet szereplői is felfedeznék ezt az anyagot.

IV. Eredmények

Egyházzenei tanulmányaim folyamán még Debrecenben Karasszon Dezső irányítása alatt találkoztam először az Öreg Graduál sequentiáival, melyeket mindig eredeti kottából énekeltünk koncertszerűen több egyházzenei előadáson is. A budapesti egyházzene tanszakon folyó műhelymunka során pedig mélyebben foglalkoztam a graduálok anyagával, és ez irányította figyelmemet a magyar nyelvű prosák felé.

Az elemzések rávilágítanak arra, hogy egyrészt mely források tartották fontosnak e műfajt, másrészt az istentisztelet mely részében hangozhattak el, és arra is, hogyan bővítették a repertoárt.

Ezeknek a daraboknak pedig akár latin-, akár anyanyelven újra meg kellene találni a helyüket a liturgiában, mivel az ünnepek magyarázatához kiváló tanító szövegeket kínálnak, és az oktatásban, művelődésben is meg kell tartani a megérdemelt helyüket.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A Dr. Karasszon Dezső által 1993-ban megalakított Schola Calviniana liturgikus énekegyüttes tagjaként számos alkalommal lehetőségem nyílt református szertartási énekek megszólaltatására nemcsak liturgiákon, hanem koncertszerűen is:

- 1998. november 16. A reformáció korának egyházi énekei és a mai magyar református liturgia, közreműködés Karasszon Dezső előadásán a Debreceni Református Kollégium Dísztermében.
- 2001. december 23. Huszár Gál karácsonyi istentisztelete (1574) a Debrecen-Nagyerdei református templomban.
- 2003. május 3. A Gregorián Társaság XII. Országos Tanulmányi Napja, közreműködés Karasszon Dezső előadásán.
- 2006. március 25. A Kálmáncsai Graduál címmel közreműködés Dr. Karasszon Dezső illusztrált előadásán.

Pedagógiai munkám során több protestáns szertartást énekeltek tanítványaim irányításom alatt:

- 2000. október 26. Óprotestáns alkonyati istentisztelet (Vesperas) a piliscsabai Protestáns napok rendezvényén, melyen a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola Egyházzenei Kamarakórusát vezényeltem.
- 2006. november 17. a Debreceni Református Kollégiumban megrendezésre kerülő Medgyesi Pál Konferencia keretében protestáns szertartás éneklése, melyen a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának egyházzene szakos hallgatóit vezettem.

Kazetta felvétel:

Református szertartási énekek Huszár Gál énekeskönyve (1560) és az Őreg Graduál alapján (1636), ReZeM 058 (Regveli éneklések és pünkösdi úrvacsorás istentisztelet Huszár Gál énekeskönyve és az Őreg graduál szerint) a Schola Calviniana (Debrecen, Nagyerdő) liturgikus énekegyüttessel (1998), művészeti vezető: Karasszon Dezső

